

~ ๑ ~

คู่มือ

พระไตรปิฎกฉบับแปลคำต่อคำกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่สังคมโลก

ประจำปี ๒๕๖๗

Word-by-Word Translation Tipitaka and
Buddhism Propagation to Global Society

๒๐๒๔

พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๑

สูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค

ได้รับทุนอุดหนุนโครงการจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ

ปีงบประมาณ ๒๕๖๗

คู่มือ การเรียนรู้
พระไตรปิฎก ฉบับแปลโดยศัพท์ (คำต่อคำ)

พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๑
สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค

คำชี้แจง

วัตถุประสงค์ของการจัดทำคู่มือการเรียนรู้พระไตรปิฎกฉบับแปลโดยศัพท์ (Word-by-Word Tipitaka Translation) มี ๒ ประการหลัก คือ ๑. เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความหมายของศัพท์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกฉบับบาลี ที่เป็นอักษรไทยและอักษรโรมัน ทุกคำ ๒. เพื่อให้ความหมายของศัพท์แต่ละคำที่ปรากฏในพระไตรปิฎกทั้ง ๔๕ เล่ม ได้ช่วยสร้างให้ภาษาบาลีเป็นภาษาที่คงอยู่และสืบเนื่องคู่กับพระพุทธศาสนา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๑ คือ สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค ว่าด้วยเรื่องนักบวชนอกพระพุทธศาสนา มีนักบวชเปลือยชื่อปาฎิกบุตร เป็นต้น ซึ่งพระสูตรแรกชื่อปาฎิกสูตร เรียกตามชื่อวรรค เป็นพระสูตรขนาดยาว มีจำนวน ๑๑ สูตร ได้แก่ ๑) ปาฎิกสูตร ๒) อุทุมพริกสูตร ๓) จักกวัตติสูตร ๔) อัคคัณฐสูตร ๕) สัมปสาทนียสูตร ๖) ปาสาทิกสูตร ๗) ลักษณะสูตร ๘) สิงคาลกสูตร ๙) อาฏานาฏิยสูตร ๑๐) สังคิติสูตร ๑๑) ทสุตตรสูตร

คู่มือการศึกษาพระไตรปิฎกฉบับแปลคำต่อคำนี้ คณะผู้ดำเนินการได้พยายามอย่างยิ่งในการสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นกับพุทธศาสนิกชนและผู้สนใจศึกษาความหมาย ในการแปลคำศัพท์ที่แสดงด้วยการแปลบาลีซึ่งเป็นภาษาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้แสดงธรรมเทศนา ในขณะเดียวกัน คณะผู้ดำเนินการ ได้สรุปประเด็นของธรรมที่สำคัญ ควรแก่การเรียนรู้ และการนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของแต่ละคนให้บรรลุจุดหมายที่เป็นความสงบสุขสูงสุดของชีวิต การจัดทำคู่มือจึงแบ่งออกเป็นบท ในแต่ละบทก็จะเป็นการกล่าวถึงธรรมที่บรรจุอยู่ในแต่ละส่วนของเล่ม พร้อมกับยกตัวอย่างของพระบาลีที่เกี่ยวข้องกับธรรมที่สรุปมาให้ศึกษา ผู้ใช้คู่มือจึงจะศึกษาถึงคำอธิบายธรรม มีบาลีประกอบต่อด้วยบทแปลแบบคำต่อคำ และตามด้วยบทแปลโดยความที่ได้จากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙.

สารบัญ

บทที่		หน้า
๑	จักรวรรดิวัตร	๕
๒	การอุบัติแห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่าเมตไตรย	๙
๓	อัครัญญสูตร	๑๓
๔	โทษแห่งความเกียจคร้าน	๒๐
๕	ทิศ ๖	๒๔

บทที่ ๑

จักรวรรดิวัตร

บทนี้ กล่าวถึงจักรวรรดิวัตรอันประเสริฐ ว่าด้วยแนวคิดในการปกครองบริหารบ้านเมือง ดูแลทุกข์สุขของประชาชนเหมือนพ่อปกครองดูแลอ้อมชูลูกให้ปราศจากความทุกข์ยากเดือดร้อน ให้ได้รับความสุขตามสมควร

เนื้อหาและหลักการของจักรวรรดิวัตรอันประเสริฐที่ปรากฏในคัมภีร์ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค สะท้อนมุมมองแนวคิดทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม แนวทางการปฏิบัติและคุณค่าที่สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังเป็นการเปิดมุมมองใหม่เพื่อส่งเสริมการพัฒนาจิตใจและคุณภาพชีวิตที่ดีในสังคมปัจจุบัน.

ตัวอย่าง

๑. บาลี

จกกวตติอริยวตฺตํ

๘๔. “กตมํ ปน ตํ เทว อริยํ จกกวตติวตฺต’นฺติ ‘เตน ทิ ตฺวํ ตาต ธมฺมเยว นิสสาย ธมฺมํ สกฺกโรนฺโต ธมฺมํ ฅฺนโรนฺโต ธมฺมํ มาเนนฺโต ธมฺมํ ปุเชนฺโต ธมฺมํ อปจายมาโน ธมฺมทฺธโช ธมฺมเกตุ ธมฺมาธิปเตยโย ธมฺมิกํ รกฺขาวรณคฺคตฺติ สํวิทฺทสฺส อนฺโตชนสฺมี พลกายสฺมี ขตฺติเยสฺส อนฺยณฺเตสฺส พฺราหฺมณคหปติเกสฺส เนคมชานปเทสฺส สมณพฺราหฺมณฺเนสฺส มิคปกฺขีสฺส. มา จ เต ตาต วิชิตฺเต อธมฺมกาโร ปวตฺตติถ. เย จ เต ตาต วิชิตฺเต อธนา อสฺสฺ เตสฺสจ ธมฺมนุปฺปเทยยาสิ. เย จ เต ตาต วิชิตฺเต สมณพฺราหฺมณฺมา มทปฺปมาทา ปฏฺวิโรตา ขนฺติโสฺรจฺเจ นิวิจฺฐา เอกมตฺตานํ ทเมนฺติ เอกมตฺตานํ สเมนฺติ เอกมตฺตานํ ปรีนิพฺพาเปนฺติ เต กาเลน กาลํ อุปสงกมิตฺวา ปริปุจฺเญยยาสิ ปริคฺคณฺเหยยาสิ “กํ ฆนฺเต กุสฺลํ กํ อกุสฺลํ กํ สวาชฺชํ กํ อนวาชฺชํ กํ เสวิตพฺพํ กํ น เสวิตพฺพํ กํ เม กรียมาณํ ทิฆรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขาย อสฺส กํ วา ปน เม กรียมาณํ ทิฆรตฺตํ หิตาย สุขาย อสฺสา”ติ? เตสํ สุตฺวา ยํ อกุสฺลํ ตํ อภินิวฺชเชยยาสิ ยํ กุสฺลํ ตํ สมาทาย วตฺเตยยาสิ. อิทํ โข ตาต ตํ อริยํ จกกวตติวตฺต’นฺติ.

๒. การแปลคำต่อคำ

จกกวตติอริยวตฺตํ – วัตรของพระเจ้าจักรพรรดิที่ประเสริฐ/

๘๔. “กตมํ – คือ อะไรบ้าง/ ปน – ก็/ ตํ – นั้น/ เทว – ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ/ อริยํ – ที่ประเสริฐ/ จกกวตติวตฺต’นฺติ – วัตรของพระเจ้าจักรพรรดิ’ดังนี้/

‘เตนทิ – ถ้าอย่างนั้น/ ตฺวํ – เธอ/ ตาต – เนาะพ่อ/ ธมฺมเยว – ซึ่งธรรมเท่านั้น/ นิสสาย – อาศัยแล้ว/ ธมฺมํ – ซึ่งธรรม/ สกฺกโรนฺโต – สักการะอยู่/ ธมฺมํ – ซึ่งธรรม/ ฅฺน – ซึ่งความเคารพ/ กโรนฺโต – กระทำอยู่/ ธมฺมํ – ซึ่งธรรม/ มาเนนฺโต – นับถืออยู่/ ธมฺมํ – ซึ่งธรรม/ ปุเชนฺโต – บูชาอยู่/ ธมฺมํ – ซึ่งธรรม/ อปจายมาโน – ประพฤติตนอบน้อมอยู่/ ธมฺมทฺธโช – เป็นผู้ที่มีธรรมเป็นธงชัย/ ธมฺมเกตุ – เป็นผู้ที่มีธรรมเป็นยอด/ ธมฺมาธิปเตยโย – เป็นผู้ที่มีธรรมเป็นใหญ่/ ธมฺมิกํ – ที่ประกอบพร้อมแล้วด้วยธรรม/ รกฺขาวรณคฺคตฺติ – ซึ่งการรักษา การป้องกันและการคุ้มครอง/ สํวิทฺทสฺส – ขอจงจัดแจงด้วยดี/ อนฺโตชนสฺมี – ในประชาชนในภายใน/ พลกายสฺมี – ในหมู่แห่งกองพล/ ขตฺติเยสฺส – ในกษัตริย์

ทั้งหลาย/ อนุยงเตสุ – ผู้ตามเสด็จ/ พราหมณคหปติเกสุ – ในพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย/ เนคมขานปเทสุ – ในประชาชนผู้อาศัยอยู่ในนิคมและประชาชนผู้อาศัยอยู่ในชนบททั้งหลาย/ สมณพราหมณสุ – ในสมณะและพราหมณ์ทั้งหลาย/ มิคปักษีสุ. – ในเนื้อและนกทั้งหลาย/

มา – อย่า/ จ – อนึ่ง/ เต – ของเธอ/ ตาต – เนาะพ่อ/ วิชิตะ – ในแว่นแคว้น/ อธมมาโร – การกระทำสิ่งที่ผิดแบบแผน/ ปวตติตถ. – เป็นไปข้างหน้าแล้ว/

เย – เหล่าใด/ จ – อนึ่ง/ [ปุคฺคลา – บุคคลทั้งหลาย]/ เต – ของเธอ/ ตาต – เนาะพ่อ/ วิชิตะ – ในแว่นแคว้น/ อธนา – เป็นผู้มีทรัพย์หาได้/ อสฺสุ – พึงเป็น/ [ตฺวํ – เธอ]/ เตสญฺจ – เหล่านั้น ด้วย/ [ปุคฺคลานํ – แก่บุคคลทั้งหลาย]/ ธมมฺนุปปเทยยาสิ. – พึงตามเพิ่มให้ ซึ่งทรัพย์/

เย – เหล่าใด/ จ – อนึ่ง/ [ปุคฺคลา – บุคคลทั้งหลาย]/ เต – ของเธอ/ ตาต – เนาะพ่อ/ วิชิตะ – ในแว่นแคว้น/ สมณพราหมณา – สมณะและพราหมณ์ทั้งหลาย/ มทปฺปมาทา – จากความมัวเมาและความมัวเมาทั่ว/ ปฏฺวิริตา – เป็นผู้ต้วนเฉพาะแล้ว/ ขนฺติโสฺรจฺเจ – ในความอดทนและความเสี้ยม/ นิวิฏฺฐา – เป็นผู้ตั้งมั่นลงแล้ว/ เอกมตฺตานํ – ซึ่งตนผู้เดียว/ ทเมฺนติ – ย่อมฝึกฝน/ เอกมตฺตานํ – ยังตนผู้เดียว/ สเมฺนติ – ย่อมให้สงบ/ เอกมตฺตานํ – ยังตนผู้เดียว/ ปรินิพฺพาเปฺนติ – ย่อมให้ดับสนิทโดยรอบ/ [ตฺวํ – เธอ]/ เต – เหล่านั้น/ [สมณพราหมณ – ซึ่งสมณะและพราหมณ์ทั้งหลาย]/ กาเลน – ตามกาล/ กาลํ – ตลอดกาล/ อุปสงฺกมิตฺวา – ก้าวเข้าไปหาด้วยดีแล้ว/ ปริปุจฺเจยยาสิ – พึงสอบถามโดยรอบ/ ปริคฺคณฺเหยยาสิ – พึงถือเอาโดยรอบ/

“ก็ – อะไร/ ภาฺนเต – ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ กุสฺลํ – เป็นกุศล/ ก็ – อะไร/ อกุสฺลํ – เป็นอกุศล/ ก็ – อะไร/ สวาวุชฺชํ – เป็นธรรมที่เป็นไปกับด้วยโทษที่ควรเว้น/ ก็ – อะไร/ อนวชฺชํ – เป็นธรรมที่มีโทษที่ควรเว้นหาได้/ ก็ – อะไร/ เสฺวิตพฺพํ – พึงเกี่ยวข้อง/

ก็ – อะไร/ น เสฺวิตพฺพํ – ไม่พึงเกี่ยวข้อง/ ก็ – อะไร/ เม – อันข้าพเจ้า/ กรียมาณํ – กระทำอยู่/ ทิฆรตฺตํ – ตลอดราตรีที่ยาวนาน/ อหิตาย – เพื่อความไม่เกื้อกูล/ ทุกฺขาย – เพื่อความทุกข์/ อสฺส – พึงเป็นไป/

ก็ – อะไร/ วา ปน – ก็ หรือว่า/ เม – ที่ข้าพเจ้า/ กรียมาณํ – ทำอยู่/ ทิฆรตฺตํ – ตลอดราตรีที่ยาวนาน/ หิตาย – เพื่อความเกื้อกูล/ สุขาย – เพื่อความสุข/ อสฺสา”ติ? – พึงเป็นไป”ดังนี้?/

[ตฺวํ – เธอ]/ เตสํ – เหล่านั้น/ [สมณพราหมณานํ – จากสมณะและพราหมณ์ทั้งหลาย]/ สุตฺวา – ฟังแล้ว/ ยํ – ใด/ [วตฺถุ – วัตถุ]/ อกุสฺลํ – เป็นอกุศล/ ตํ – นั้น/ [วตฺถุ – ซึ่งวัตถุ]/ อภินิวชฺเชยยาสิ – พึงละออกยิ่ง/ ยํ – ใด/ [วตฺถุ – วัตถุ]/ กุสฺลํ – เป็นกุศล/ ตํ – นั้น/ [วตฺถุ – ซึ่งวัตถุ]/ สમાทาย – ถือเอาพร้อมแล้ว/ วตฺเตยยาสิ. – พึงประพฤติ/

อิทํ โข – เป็นอย่างนี้แล/ ตาต – เนาะพ่อ/ ตํ – นั้น/ อริยํ – ที่ประเสริฐ/ จกฺกวตฺตฺตฺวตฺต’นฺติ. – วัตรของพระเจ้าจักรพรรดิ”ดังนี้/

๓. การแปลโดยความ

จักรวรรดิวัตรอันประเสริฐ^๑

[๘๔] ‘จักรวรรดิวัตรอันประเสริฐนั้น เป็นอย่างไร พระเจ้าข้า’

‘ลูกเอ๋ย ถ้าเช่นนั้น ลูกจงอาศัยธรรม^๒ เท่านั้น สักการะธรรม เคารพธรรม นับถือธรรม บูชาธรรม นอบน้อมธรรม มีธรรมเป็นธงชัย มีธรรมเป็นยอด มีธรรมเป็นใหญ่ จงจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองตนภายใน^๓ กำลังพล พวกกษัตริย์ผู้ตามเสด็จ พราหมณ์และคหบดี ขวานิคมและชาวชนบท สมณพราหมณ์ สัตว์จำพวกเนื้อและนกโดยธรรม การกระทำสิ่งที่ผิดแบบแผน อย่าได้เป็นไปในแวนแคว้นของลูก อนึ่ง บุคคลเหล่าใดในแวนแคว้นของลูก ไม่มีทรัพย์ ลูกพึงให้ทรัพย์แก่บุคคลเหล่านั้นด้วย อนึ่ง สมณพราหมณ์เหล่าใดในแวนแคว้นของลูก เว้นขาดจากความมัวเมา และความประมาท^๔ ตั้งมั่นอยู่ในขันติ (ความอดทน) และโสรัจจะ (ความเสี้ยม) ฝึกตน สงบตน ให้ตนดับกิเลสอยู่แต่ผู้เดียว ลูกพึงเข้าไปหาสมณพราหมณ์เหล่านั้นตามกาลอันควรแล้วไต่ถามสอบถามว่า ‘ท่านขอรับ อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศลอะไรมีโทษ อะไรไม่มีโทษ อะไรควรเกี่ยวข้อง อะไรไม่ควรเกี่ยวข้อง อะไรที่ข้าพเจ้าทำอยู่พึงเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์ตลอดกาลนาน หรือว่าอะไรที่ข้าพเจ้าทำอยู่พึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขตลอดกาลนาน’ ครั้นลูกได้ฟังจากสมณพราหมณ์เหล่านั้นแล้ว สิ่งใดเป็นอกุศล พึงละเว้นสิ่งนั้น สิ่งใดเป็นกุศล พึงยึดถือประพฤติสิ่งนั้นให้มั่น ลูกเอ๋ย จักรวรรดิวัตรอันประเสริฐนั้น เป็นอย่างนี้แล’

๔. สรุป

แนวคิดในการบริหารปกครองบ้านเมือง ยึดหลักธรรมาภิบาล สักการะธรรม เคารพธรรม นับถือธรรม บูชาธรรม นอบน้อมธรรม มีธรรมเป็นธงชัย มีธรรมเป็นยอด ยึดหลักธรรมาธิปไตย กำราบคนพาล อภิบาลคนดี ให้อภัยทาน จัดการดูแลสวนสัตว์อย่างดี ยึดแบบแผนโบราณประเพณี ไม่ล้มล้าง ดูแลทุกข์สุขประชาชน สร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้ประชาชน เข้าพบสนทนาธรรมกับสมณะ เว้นขาดจากความมัวเมา และความประมาท มีขันติ (ความอดทน) โสรัจจะ (ความเสี้ยม) ฝึกตน สงบตน

^๑ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๘๔/๖๒-๖๓.

^๒ ธรรม ในที่นี้หมายถึงกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ คือ (๑) เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ (๒) เว้นขาดจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขามีได้ให้ (๓) เว้นขาดจากการประทุษร้ายในกาม (๔) เว้นขาดจากการพูดเท็จ (๕) เว้นขาดจากการพูดส่อเสียด (๖) เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ (๗) เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ (๘) ความไม่เพ่งเล็งอยากได้ของของเขา (๙) ความมีจิตไม่พยายาบาท (๑๐) ความเห็นชอบ (ที.ปา.อ. ๘๔/๓๔)

^๓ ขนภายใน ในที่นี้หมายถึงพระมเหสี พระราชโอรส และพระราชธิดา (อง.ติก.อ. ๒/๑๔/๘๘)

^๔ ความประมาท ในที่นี้หมายถึงความมีจิตหมกมุ่นในกามคุณ ๕ (ที.ปา.อ. ๘๔/๓๕)

๕. ข้อคิดตามหลักธรรม

จักรวรรดิวัตร เป็นนโยบายการบริหารปกครองบ้านเมืองของจักรพรรดิ สามารถบูรณาการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์หลายประการ ดังนี้

- หลักธรรมาภิบาล : จักรวรรดิวัตรสนับสนุนการปกครองที่มีความโปร่งใส และมีจริยธรรม เน้นความถูกต้องและชอบธรรม ซึ่งนำไปสู่การสร้างเชื่อมั่นในประชาชนและระบบการปกครอง
- สร้างงาน สร้างอาชีพให้ประชาชน : นโยบายที่ช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจและสร้างโอกาสในการทำงานให้แก่ประชาชน เป็นการเพิ่มคุณภาพชีวิตและสร้างความมั่นคงในสังคม
- อุปถัมภ์บำรุงสมณะ : การสนับสนุนพระภิกษุสงฆ์เพื่อให้ท่านดำเนินกิจกรรมที่มีประโยชน์ต่อสังคมและเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนา
- การพบเห็นสมณะ : ส่งเสริมการติดต่อและสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับสมณะ ซึ่งช่วยในการเสริมสร้างจิตใจ สมาธิ และคุณธรรมในการดำเนินชีวิต
- ไม่ประมาท : การอบรมสั่งสอนให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการไม่ประมาท มีสติ และความรับผิดชอบในการตัดสินใจ ซึ่งจะทำให้สังคมมีชีวิตที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

บทที่ ๒

การอุบัติแห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่าเมตไตรย

บทนี้ กล่าวถึงการเสด็จอุบัติแห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่าเมตไตรย ซึ่งจะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในภายภาคหน้า ต่อจากพระพุทธเจ้าของเรา

กัปนี้ เรียก ภัทรกัป หมายถึง กัปเจริญ มีพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้น ๕ พระองค์ คือ พระกุกุสันธ พระโกนาคนะ พระกัสสปะ พระโคตมะ และพระเมตไตรย เมื่อนับถัดจากพระพุทธเจ้าของเราไป ในกัปนี้ก็ยังคงเหลือพระเมตไตรยที่จะมาเสด็จอุบัติตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

การนำเสนอเรื่องการอุบัติแห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่าเมตไตรยเพื่อให้มีศรัทธาปสาทะเกิดแรงบันดาลใจมีกุศลฉันทะในการสร้างบารมีเพื่อไปเกิดในยุคพระเมตไตรย

ตัวอย่าง

๑. บาลี

เมตเตยฺยพุทฺธูปาโท

๑๐๗. “อสีติวสสสทสสาธุเกสุ ภิกขเว มนุสเสสุ เมตเตยโย นาม ภควา โลเก อุปปชชิสฺสตี อรหํ สมมาสมพุทฺโธ วิชาจรณสมปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมมสารถิ สตถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควา. เสยฺยถาปาหเมตฺรหิ โลเก อุปปนฺโน อรหํ สมมาสมพุทฺโธ วิชาจรณสมปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมมสารถิ สตถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควา. โส อิมํ โลกํ สเทวํ สมารํ สพฺรหมํ สสฺสมณพฺราหฺมณํ ปชํ สเทวมนุสฺสํ สยํ อภิญญา สจฺฉิกตฺวา ปเวทสฺสตี เสยฺยถาปาหเมตฺรหิ อิมํ โลกํ สเทวํ สมารํ สพฺรหมํ สสฺสมณพฺราหฺมณํ ปชํ สเทวมนุสฺสํ สยํ อภิญญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทมิ. โส ธมฺมํ เทสฺสสฺสตี อาทิกฺลยาณํ มชฺฌเมกฺลยาณํ ปริโยสานกฺลยาณํ สาทถํ สพฺยณชนํ เกวลปรีปฺณณํ ปรีสุทฺธํ พรหมจฺริยํ ปกาเสสฺสตี; เสยฺยถาปาหเมตฺรหิ ธมฺมํ เทเสมิ อาทิกฺลยาณํ มชฺฌเมกฺลยาณํ ปริโยสานกฺลยาณํ สาทถํ สพฺยณชนํ เกวลปรีปฺณณํ ปรีสุทฺธํ พรหมจฺริยํ ปกาเสมิ. โส อเนกสทสฺสํ ภิกฺขุสฺสํ ปรีหริสฺสตี เสยฺยถาปาหเมตฺรหิ อเนกสฺตํ ภิกฺขุสฺสํ ปรีหรามิ.

๒. การแปลคำต่อคำ

๑๐๗. “อสีติวสสสทสสาธุเกสุ – ผู้มีพันแห่งปีแปดสิบเป็นอายุ/ ภิกขเว – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ มนุสเสสุ – ในเมื่อมนุษย์ทั้งหลาย/ เมตเตยโย นาม – ทรงพระนามว่าเมตไตรย/ ภควา – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ โลเก – ในโลก/ อุปปชชิสฺสตี – จักทรงอุบัติขึ้น/ อรหํ – เป็นพระอรหันต์/ สมมาสมพุทฺโธ – เป็นผู้ทรงตรัสรู้พร้อมแล้วโดยชอบ/ วิชาจรณสมปนฺโน – เป็นผู้ทรงถึงพร้อมแล้วด้วยความรู้และความประพฤดี/ สุคโต – เป็นผู้เสด็จไปดีแล้ว/ โลกวิทู – เป็นผู้รู้ซึ่งโลกโดยปกติ/ อนุตฺตโร – เป็นผู้มีบุคคลอื่นยิ่งกว่าหาไม่ได้/ ปุริสทมมสารถิ – เป็นสารถิผู้ฝึกฝนซึ่งบุรุษผู้ควรฝึกฝน/ สตถา – เป็นพระศาสดา/ เทวมนุสฺसानํ – ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย/ พุทฺโธ – เป็นผู้ทรงตรัสรู้แล้ว/ ภควา. – เป็นผู้ทรงจำแนก/

เสวยสถาปนาเมตริ – แม้นันใด ในกาลบัดนี้ ข้าพเจ้า/ **โลเก** – ในโลก/ **อุปปนโน** – อุบัติขึ้นแล้ว/ **อรห** – เป็นพระอรหันต์/ **สมมาสมพุทโธ** – เป็นผู้ทรงตรัสรู้พร้อมแล้วโดยชอบ/ **วิชาจรณสมปนโน** – เป็นผู้ทรงถึงพร้อมแล้วด้วยความรู้และความประพฤติ/ **สุคโต** – เป็นผู้เสด็จไปดีแล้ว/ **โลกวิทู** – เป็นผู้รู้ซึ่งโลกโดยปกติ/ **อนุตตโร** – เป็นผู้มิบุคคลอื่นยิ่งกว่าหามิได้/ **ปริสทมมสารถิ** – เป็นสารถิผู้ฝึกฝนซึ่งบุรุษผู้ควรฝึกฝน/ **สตถา** – เป็นพระศาสดา/ **เทวมนุสสานิ** – ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย/ **พุทโธ** – เป็นผู้ทรงตรัสรู้แล้ว/ **ภควา.** – เป็นผู้ทรงจำแนก/

โส – พระองค์นั้น/ **[ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า]/ **อิม** – นี้/ **โลก** – ยังโลก/ **สเทวก** – ที่เป็นไปกับด้วยโลกของเทวดา/ **สมารก** – ที่เป็นไปกับด้วยโลกของมาร/ **สพฺพหุมก** – ที่เป็นไปกับด้วยโลกของพรหม/ **ปช** – ยังหมู่สัตว์/ **สสฺสมณพฺราหฺมณิ** – ที่เป็นไปกับด้วยสมณะและพราหมณ์/ **สเทวมนุสส** – ที่เป็นไปกับด้วยเทวดาและมนุษย์/ **สย** – ด้วยพระองค์เอง/ **อภิญญา** – ด้วยความรู้ยิ่ง/ **สจฺฉิกตฺวา** – ทรงรู้แจ้งแล้ว/ **ปเวทสฺสติ.** – จักให้รู้ทั่ว/

เสวยสถาปนาเมตริ – แม้นันใด ในกาลบัดนี้ ข้าพเจ้า/ **อิม** – นี้/ **โลก** – ยังโลก/ **สเทวก** – ที่เป็นไปกับด้วยโลกของเทวดา/ **สมารก** – ที่เป็นไปกับด้วยโลกของมาร/ **สพฺพหุมก** – ที่เป็นไปกับด้วยโลกของพรหม/ **ปช** – ยังหมู่สัตว์/ **สสฺสมณพฺราหฺมณิ** – ที่เป็นไปกับด้วยสมณะและพราหมณ์/ **สเทวมนุสส** – ที่เป็นไปกับด้วยเทวดาและมนุษย์/ **สย** – ด้วยพระองค์เอง/ **อภิญญา** – ด้วยความรู้ยิ่ง/ **สจฺฉิกตฺวา** – ทรงรู้แจ้งแล้ว/ **ปเวทมิ.** – ย่อมให้รู้ทั่ว/

โส – พระองค์นั้น/ **[ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า]/ **ธมม** – ซึ่งธรรม/ **เทสฺสสฺสติ** – จักแสดง/ **อาทิกฺกฺยาณ** – ที่มีความมั่งคั่งในเบื้องต้น/ **มขณฺเณกฺกฺยาณ** – ที่มีความมั่งคั่งในท่ามกลาง/ **ปริโยสานกฺกฺยาณ** – ที่มีความมั่งคั่งเป็นที่สิ้นสุดลงโดยรอบ/ **สาตถ** – ที่เป็นไปกับด้วยเนื้อความ/ **สพฺพญฺชน** – ที่เป็นไปกับด้วยพญฺชนะ/ **เกวลปฺริปฺญณ** – ที่เต็มโดยรอบแล้วโดยสิ้นเชิง/ **ปฺริสุทฺธ** – ที่หมดจดโดยรอบแล้ว/ **พฺรหฺมจฺริย** – ซึ่งการประพฤติซึ่งธรรมที่ประเสริฐ/ **ปกาเสสฺสติ;** – จักประกาศ/

เสวยสถาปนาเมตริ – แม้นันใด ในกาลบัดนี้ ข้าพเจ้า/ **ธมม** – ซึ่งธรรม/ **เทสฺมิ** – ย่อมแสดง/ **อาทิกฺกฺยาณ** – ที่มีความมั่งคั่งในเบื้องต้น/ **มขณฺเณกฺกฺยาณ** – ที่มีความมั่งคั่งในท่ามกลาง/ **ปริโยสานกฺกฺยาณ** – ที่มีความมั่งคั่งเป็นที่สิ้นสุดลงโดยรอบ/ **สาตถ** – ที่เป็นไปกับด้วยเนื้อความ/ **สพฺพญฺชน** – ที่เป็นไปกับด้วยพญฺชนะ/ **เกวลปฺริปฺญณ** – ที่เต็มโดยรอบแล้วโดยสิ้นเชิง/ **ปฺริสุทฺธ** – ที่หมดจดโดยรอบแล้ว/ **พฺรหฺมจฺริย** – ซึ่งการประพฤติซึ่งธรรมที่ประเสริฐ/ **ปกาเสมิ.** – ย่อมประกาศ/

โส – พระองค์นั้น/ **[ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า]/ **อเนกสทฺส** – หลายพันธุ์/ **ภิกฺขุสํฆ** – ซึ่งหมู่ของภิกษุ/ **ปฺริทฺริสฺสติ** – จักทรงนำไปโดยรอบ/ **เสวยสถาปนาเมตริ** – แม้นันใด ในกาลบัดนี้ ข้าพเจ้า/ **อเนกส** – ที่มีร้อยมิใช่หนึ่ง/ **ภิกฺขุสํฆ** – ซึ่งหมู่ของภิกษุ/ **ปฺริทฺรามิ.** – ทรงนำไปโดยรอบอยู่/

๓. การแปลโดยความ

การเสด็จอุบัติแห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่าเมตไตรย^๕

[๑๐๗] ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมนุษย์มีอายุขัย ๘๐,๐๐๐ ปี พระผู้มีพระภาคพระนามว่าเมตไตรย จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก พระองค์เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลกเป็นสารathiผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค เหมือนตถาคตอุบัติขึ้นในโลกในบัดนี้ เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยตนเองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดีรู้แจ้งโลก เป็นสารathiผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคพระนามว่าเมตไตรยพระองค์นั้น จักทรงรู้แจ้งโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ด้วยพระองค์เองแล้ว ทรงประกาศให้ผู้อื่นรู้ตามเหมือนตถาคตในบัดนี้ รู้แจ้งโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ด้วยตนเองแล้ว ประกาศให้ผู้อื่นรู้ตามอยู่ พระผู้มีพระภาคพระนามว่าเมตไตรยพระองค์นั้น จักทรงแสดงธรรมอันมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน เหมือนตถาคตในบัดนี้ แสดงธรรมอันมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลางและมีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วนพระองค์จักทรงบริหารภิกษุสงฆ์หลายพันรูป เหมือนตถาคตบริหารภิกษุสงฆ์หลายร้อยรูปในบัดนี้ ฉะนั้น

๔. สรุป

เมื่อศาสนา (คำสอน) ของพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายในปัจจุบันนี้ดำรงอยู่ ๕,๐๐๐ ปีแล้วเสื่อมถอย นับจากนั้น เมื่อประชาชนมีอายุ ๘๐,๐๐๐ ปี พระเมตไตรย หรือพระศรีอาริยเมตไตรจะเสด็จมาอุบัติตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ประกาศพระศาสนา เป็นยุคที่มีความอุดมสมบูรณ์ ประชาชนมีความรัก ความเมตตา และการปฏิบัติตนตามทางสายกลาง ส่งผลให้ประชาชนมีความสุข ความสงบ และความเข้าใจในชีวิตมากยิ่งขึ้น

^๕ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๐๗/๗๘-๗๙.

๕. ข้อคิดตามหลักธรรม

การอุบัติขึ้นของพระเมตไตรยพุทธเจ้านั้น มิใช่เพียงเป็นการอุบัติขึ้นของพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งเท่านั้น แต่เป็นโอกาสในการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกทำนุความมั่งคั่งผาสุกให้กับมวลมนุษยชาติ จะเกิดประโยชน์ หลายประการที่สามารถสรุปได้ดังนี้

- ความมั่งคั่ง อุดมสมบูรณ์ : เป็นยุคที่มีความเจริญรุ่งเรืองในแง่เศรษฐกิจและสังคม ช่วยให้ผู้คนมีความสุขและชีวิตที่ดีขึ้น

- คนศรัทธาในพระรัตนตรัย : เป็นยุคที่ประชาชนมีศรัทธาต่อผู้นำที่ดี ศรัทธาในความดี ศรัทธาคนดี หันกลับเข้าหาพระรัตนตรัย ทำให้เกิดการศึกษาและปฏิบัติธรรม ส่งผลให้ผู้คนมีความเข้าใจและเห็นคุณค่าของศาสนา จนเกิดความเป็นหนึ่งเดียวกันในสังคม

- ความรัก ความเมตตาต่อกัน : เป็นยุคที่มีการส่งเสริมให้สังคมมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ผู้คนจะมีความรักและเมตตาต่อกันมากขึ้น ลดความขัดแย้งและปัญหาสังคม ทำให้เกิดสันติภาพและความสงบสุข

- ความหวัง : เป็นยุคแห่งความหวัง การอุบัติขึ้นของพระเมตไตรยจะเติมเต็มความหวังให้กับผู้คน ทำให้มีจุดมุ่งหมายในการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้น มีแรงบันดาลใจในการทำความดี

บทที่ ๓

อัครัญญสูตร

บทนี้ กล่าวถึงอัครัญญสูตร ว่าด้วยต้นกำเนิดของโลก และมีวิวัฒนาการเป็นระบบการปกครองทางสังคมในยุคนั้นซึ่งเรียกว่า ระบบวรรณะ ๔ ได้แก่ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ซึ่งมีอำนาจและหน้าที่ความรับผิดชอบทางสังคมที่แตกต่างกันไป เป็นรูปแบบสังคมที่มีการแบ่งชนชั้นกันอย่างชัดเจน กรณีนี้พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระสูตรนี้แก่สามเณรชื่อว่าเสฏฐะและสามเณรชื่อว่าภราทวาชะ ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

ตัวอย่าง

๑. บาลี

๑๓๙. “อิเมสญหิ วาเสฏฐ จตุนนั วณฺณานํ โย โหติ ภิกขุ อรหํ ชีณาสโว วุสิตวา กตกรณียो โอหิตกาโร อนุปุตตสทโธ ปริกชีณภวสโยชโน สมมทญญา วิมุตโต โส เนสํ อคฺคมกฺขายติ ฌมเมเนว. โน อฌมเมเน. ฌมโม หิ วาเสฏฐ เสฏโฐ ชเนตสมี ทิฏฺฐเฐ เจว ฌมเม อภิสมปรายถจ.

๑๔๐. “พรหมฺนา เปสา วาเสฏฐ สนงฺกมาเรณ คาคา ภาสิตา

‘ขตติโย เสฏโฐ ชเนตสมี เย โคตตปฏิสาริโน.

วิชชาจรณสมปนฺโน โส เสฏโฐ เทวมานุเส’ติฯ

“สา โข ปเนสา วาเสฏฐ พรหมฺนา สนงฺกมาเรณ คาคา สุคิตา โน ทุคิตา. สุภาสิตา โน ทุพภาสิตา. อตถสํหิตา โน อนตถสํหิตา. อนุมตา มยา. อหฺมปิ วาเสฏฐ เอวํ วทามิ

‘ขตติโย เสฏโฐ ชเนตสมี เย โคตตปฏิสาริโน.

วิชชาจรณสมปนฺโน โส เสฏโฐ เทวมานุเส’ติฯ

อิทมวโจ ภควา. อตตมฺนา วาเสฏฐการทวาชา ภควโต ภาสิตํ อภินนฺนฺหติ.

๒. การแปลคำต่อคำ

๑๓๙. “อิเมสญหิ – เพราะว่า เหล่านี้/ วาเสฏฐ – ดูก่อนวาเสฏฐะและภราทวาชะ/ จตุนนํ – ๔ จำพวก/ วณฺณานํ – ในบรรดาผิวพรรณทั้งหลาย/ โย – ผู้ใด/ [บุคฺคโล – บุคคล]/ โหติ – ย่อมเป็น/ ภิกขุ – เป็นภิกษุ/ อรหํ – เป็นพระอรหันต์/ ชีณาสโว – เป็นผู้ที่มีกิเลสเป็นเครื่องยังสัตว์ให้ไหลไปทั่วสิ้นแล้ว/ วุสิตวา – เป็นผู้มีการประพฤติซึ่งธรรมที่ประเสริฐที่อยู่แล้ว/ กตกรณียो – เป็นผู้มั่งคั่งที่ควรกระทำที่กระทำแล้ว/ โอหิตกาโร – เป็นผู้มีการะที่ปลงลงแล้ว/ อนุปุตตสทโธ – เป็นผู้มั่งคั่งของตนที่บรรลุล่วงโดยลำดับแล้ว/ ปริกชีณภวสโยชโน – เป็นผู้มั่งคั่งเลววัตถุเป็นเครื่องประกอบพร้อมคือภพสิ้นไปโดยรอบแล้ว/ สมมทญญาวิมุตโต. – เป็นผู้หลุดพ้นโดยพิเศษแล้วด้วยความรู้ยิ่งโดยชอบ/

โส - ผู้นั้น/ [บุคคล - บุคคล]/ เนส - เหล่านั้น/ [มนุษย์ - ความเป็นมนุษย์ทั้งหลาย]/ อคคมกขายติ - ย่อมเรียกได้ว่าเป็นผู้ล้าเลิศ/ ธมเมเนว - โดยธรรมเท่านั้น/ โน อธมเมน. - ไม่ใช่โดยส่วนที่มีใช้ธรรม/ ธมโม - ธรรม/ ทิ - เพราะว่า/ วาเสฏฐ - ดูก่อนวาเสฏฐะและการทวาชะ/ เสฏฐ - เป็นธรรมประเสริฐที่สุด/ ขเนตสมี - ในหมู่แห่งประชาชน/ ทิฏฐุ เจว - ที่เห็นแล้ว ด้วยนั้นแล/ ธมเม - ในธรรม/ อภิสมปรายณจ. - ในภพที่พึงไปพร้อมเฉพาะในเบื้องหน้าเฉพาะ ด้วย/

๑๔๐. “พรหมนาเปสา - แม้อันพรหม นั้น/ วาเสฏฐ - ดูก่อนวาเสฏฐะและการทวาชะ/ สนงกุมารเณ - ชื่อว่าสนงกุมาร/ คาถา - คาถา/ ภาสิตา - กล่าวแล้ว/

‘ขตติโย - กษัตริย์/ เสฏฐ - เป็นผู้ประเสริฐที่สุด/ ขเนตสมี - ในหมู่แห่งประชาชน/ เย - เหล่าใด/ [ขนา - ประชาชนทั้งหลาย]/ โคตตปฏิสارين. - เป็นผู้ระลึกเฉพาะซึ่งโคตรโดยปกติ/ วิชชาจรณสมปนโน - ผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยความรู้และความประพฤติ/ โส - พระองค์นั้น/ [ขตติโย - กษัตริย์]/ เสฏฐ - เป็นผู้ประเสริฐที่สุด/ เทวมานุเส’ติ. - ในหมู่แห่งเทวดาและมนุษย์’ดังนี้/

“สา โข ปเนสา - ก็ นั้นนั้นแล/ วาเสฏฐ - ดูก่อนวาเสฏฐะและการทวาชะ/ พรหมนา - อันพรหม/ สนงกุมารเณ - ชื่อว่าสนงกุมาร/ คาถา - คาถา/ สุตติ - ขับร้องดีแล้ว/ โน ทุกคิตา - มิใช่ขับร้องชั่วแล้ว/ สุภาสิตา - กล่าวดีแล้ว/ โน ทุพภาสิตา - มิใช่กล่าวชั่วแล้ว/ อตถสัทธิตา - เป็นวาจาที่เตรียมพร้อมแล้วด้วยประโยชน์/ โน อนตถสัทธิตา - มิใช่เตรียมพร้อมแล้วด้วยความฉิบหายที่มีใช้ประโยชน์/ อนุมตา - เห็นตามแล้ว/ มยา. - อันข้าพเจ้า/

อหมิ - แม้ข้าพเจ้า/ วาเสฏฐ - ดูก่อนวาเสฏฐะและการทวาชะ/ เอว - อย่างนี้/ วทามิ - ย่อมกล่าว/

‘ขตติโย - กษัตริย์/ เสฏฐ - เป็นผู้ประเสริฐที่สุด/ ขเนตสมี - ในหมู่แห่งประชาชน/ เย - เหล่าใด/ [ขนา - ประชาชนทั้งหลาย]/ โคตตปฏิสارين. - เป็นผู้ระลึกเฉพาะซึ่งโคตรโดยปกติ/ วิชชาจรณสมปนโน - ผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยความรู้และความประพฤติ/ โส - พระองค์นั้น/ [ขตติโย - กษัตริย์]/ เสฏฐ - เป็นผู้ประเสริฐที่สุด/ เทวมานุเส’ติ. - ในหมู่แห่งเทวดาและมนุษย์’ดังนี้/

อิทมโวจ - ได้ตรัสแล้ว ซึ่งไวยากรณ์นี้/ ภควา. - พระผู้มีพระภาคเจ้า/ อตตมนา - ผู้มีใจอันความอิมใจและความเป็นแห่งบุคคลผู้มีใจดีถือเอาแล้ว/ วาเสฏฐการทวาชะ - สามเณรชื่อว่าวาเสฏฐะและสามเณรชื่อว่าการทวาชะทั้งหลาย/ ภควโต - ของพระผู้มีพระภาคเจ้า/ ภาสิต - ที่ตรัสแล้ว/ [ธมมปริยาย - ซึ่งนับเป็นเครื่องยังธรรมให้เป็นไปโดยรอบ]/ อภินนุ’นติ. - เพลิดเพลินยิ่งแล้ว’ดังนี้แล/

อคคณญสุตฺตํ - อัคคณญสุตฺต/ นิญฐิตํ - จบแล้ว/ จตุตฺถํ. - ที่ ๔/

๓. การแปลโดยความ

๔. อัครัญญสูตร^๖

[๑๓๙] วาเสฏฐะและภารทวาชะ บรรดาบรรณะทั้ง ๔ เหล่านี้ ผู้ใดเป็นภิกษุอรหัตตชีนาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้วบรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว สิ้นภวสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นเพราะรู้โดยชอบ ผู้นั้นเรียกได้ว่าเป็นผู้เลิศกว่าคนทั้งหลายในบรรณะ ๔ เหล่านี้ โดยธรรมเท่านั้น ไม่ใช่โดยอธรรม เพราะธรรมเท่านั้นประเสริฐที่สุดในหมู่ชนทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

[๑๔๐] วาเสฏฐะและภารทวาชะ สมดังคาถานี้ที่สังกุมารพรหมกล่าวไว้ว่า ‘ในหมู่ชนที่ถือตระกูลเป็นใหญ่ กษัตริย์จัดว่าประเสริฐที่สุด

ส่วนท่านผู้เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ

จัดว่าเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในหมู่เทพและมนุษย์’

วาเสฏฐะและภารทวาชะ สังกุมารพรหมกล่าวคาถานั้นไว้ชอบ ไม่ใช่ไม่ชอบ กล่าวไว้ถูกต้อง ไม่ใช่ไม่ถูกต้อง มีประโยชน์ ไม่ใช่ไม่มีประโยชน์ เราเห็นด้วยทีเดียว

แม้เราก็ก่ออย่างเดียวกันนี้ว่า

‘ในหมู่ชนที่ถือตระกูลเป็นใหญ่

กษัตริย์จัดว่าประเสริฐที่สุด

ส่วนท่านผู้เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ

จัดว่าเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในหมู่เทพและมนุษย์’

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระภาสิตนี้แล้ว วาเสฏฐสามเณรและภารทวาชสามเณรมีใจยินดีต่างชื่นชมพระภาสิตของพระผู้มีพระภาคแล้วแล

๔. สรุป

คนชมพูทวีป มีการจัดตั้งระบบสังคมเป็น ๔ ชั้น เรียกว่า บรรณะ มี ๔ คือ ๑.กษัตริย์ ๒.พราหมณ์ ๓.แพศย์ ๔.ศูทร ความเชื่อของคนยุคนั้น เชื่อว่าพระพรหมเป็นผู้สร้าง ดังนี้ ๑. สร้างพราหมณ์จากปาก ๒. สร้างกษัตริย์จากแขน ๓. สร้างแพศย์จากสะโพก ๔. สร้างศูทรจากเท้า โดยที่พราหมณ์จัดว่าเป็นบรรณะที่ประเสริฐ สูงส่ง เพราะเกิดจากปากของพระพรหม ทำหน้าที่เป็นปากเป็นเสียงให้กับพระพรหม

กรณีดังกล่าว พระพุทธเจ้าได้ตรัสแสดงแก่วาเสฏฐสามเณรและภารทวาชสามเณร ซึ่งมีภูมิหลังเป็นพราหมณ์ว่า ผู้เป็นภิกษุอรหัตตชีนาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว สิ้นภวสังโยชน์แล้ว ผู้นั้นจัดว่าเป็นผู้เลิศกว่าคนทั้ง ๔ บรรณะ

^๖ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๓๙-๑๔๐/๑๐๒.

๕. ข้อคิดตามหลักธรรม

ระบบวรรณะ ๔ เทียบได้กับกลุ่มชนชั้นในสังคมปัจจุบัน ได้ดังนี้

กษัตริย์ : ผู้นำ ผู้ปกครอง นักการเมือง ข้าราชการทหารตำรวจ

พราหมณ์ : นักบวช นักวิชาการ ครูอาจารย์

แพศย์ : นักธุรกิจ ผู้ประกอบการ พ่อค้าแม่ค้า

ศูทร : กลุ่มกรรมกรผู้ใช้แรงงาน

ประโยชน์ที่สามารถนำไปประยุกต์ในชีวิตประจำวัน เพื่อเข้าถึงความเป็นผู้ประเสริฐโดยแท้จริง ดังนี้

- พระอรหันต์ชีณาสพ : เป็นบุคคลต้นแบบของผู้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เป็นผู้บริสุทธิ์หมดจด ปราศจากเครื่องเศร้าหมองคือกิเลส

- ผู้อยู่จบพรหมจรรย์ : เป็นผู้มีความประพฤติอย่างประเสริฐ ไม่ต้องปฏิบัติเพื่อความเป็นผู้หมดจดจากกิเลสอีกแล้ว บริสุทธิ์จากกิเลสแล้วมีความมั่นคงทางจิตใจทางจิตใจแล้ว

- ผู้เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ : หมายถึงผู้ที่มีความรู้และความเข้าใจในธรรม (วิชา) รวมถึงมีความประพฤติที่ดีงาม (จรณะ) เป็นผู้ที่มีความสามารถในการปฏิบัติธรรมและเข้าถึงความหมายที่ลึกซึ้งในคำสอนของพระพุทธเจ้า

บทที่ ๔

โทษแห่งความเกียจคร้าน

บทนี้ กล่าวถึงโทษแห่งความเกียจคร้าน ในสังคมมนุษย์ ความเกียจคร้านเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาแต่โบราณ และยังคงมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตและการทำงานมาจนถึงปัจจุบัน แม้จะมีความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและการศึกษา แต่หลายคนยังคงหลงใหลในความสะดวกสบายและการหลบเลี่ยงหน้าที่ ด้วยข้ออ้างต่างๆ เช่น "หนานัก" หรือ "ไม่มีเวลา" ข้ออ้างดังกล่าวเป็นเพียงเส้นทางที่จะนำไปสู่ความเสื่อมโทรมทางจิตใจและการพัฒนาตนเอง

ความเกียจคร้าน เป็นการอ้างเหตุผลที่จะหลีกเลี่ยงการทำงาน หรือปล่อยเวลาให้ผ่านไปโดยเปล่าประโยชน์ ซึ่งอาจจะมีผลเสียต่อการเจริญเติบโตทางอาชีพและจิตใจของเราในระยะยาว โดยในแต่ละข้ออ้าง เราจะวิเคราะห์ถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นและเสนอแนวทางการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้อยู่ห่างไกลจากการเป็นคนเกียจคร้าน และหันไปสู่การสร้างสรรค์สิ่งดีๆ ในชีวิตอย่างแท้จริง

ตัวอย่าง

๑. บาลี

๑๔๘. ทิคุณาทีอุปาหนปฏิกุเขโป

๒. การแปลคำต่อคำ

อาลสยสฺส – แห่งความเป็นแห่งบุคคลผู้เกียจคร้าน/

ฉ – ๖ ประการ/ อาทีนวา – โทษที่เป็นไปโดยยิ่งทั้งหลาย/

๒๕๓. “ฉ โขเม – ๖ ประการ เหล่านี้แล/ คหปติปุตฺต – ดูก่อนบุตรชายของคฤหบดี/ อาทีนวา – โทษที่เป็นไปโดยยิ่งทั้งหลาย/ อาลสฺยานุโยเค; – ในเพราะการตามประกอบซึ่งความเป็นแห่งบุคคลผู้เกียจคร้าน/

[๑] “อติสฺสิต”นฺติ – “หนานเกินไป”ดังนี้/ [อปเทเสตฺวา – กล่าวอ้างแล้ว]/ กมฺมํ – ซึ่งการงาน/ น กโรติ; – ย่อมไม่กระทำ/

[๒] “อติอุณฺห”นฺติ – ร้อนเกินไป”ดังนี้/ [อปเทเสตฺวา – กล่าวอ้างแล้ว]/ กมฺมํ – ซึ่งการงาน/ น กโรติ – ย่อมไม่กระทำ/

[๓] “อติสาย”นฺติ – เวลาเย็นเกินไป”ดังนี้/ [อปเทเสตฺวา – กล่าวอ้างแล้ว]/ กมฺมํ – ซึ่งการงาน/ น กโรติ; – ย่อมไม่กระทำ/

[๔] “[อโย – นี้/ สมโย – สมัย]/ อติปาโต”ติ – เป็นเวลาเช้าเกินไป”ดังนี้/ [อปเทเสตฺวา – กล่าวอ้างแล้ว]/ กมฺมํ – ซึ่งการงาน/ น กโรติ; – ย่อมไม่กระทำ/

[๕] “[อหํ – ข้าพเจ้า]/ อติฉาโตสฺมิ”ติ – เป็นผู้หิวเกินไปแล้ว ย่อมเป็น”ดังนี้/ [อปเทเสตฺวา – กล่าวอ้างแล้ว]/ กมฺมํ – ซึ่งการงาน/ น กโรติ; – ย่อมไม่กระทำ/

[๖] “[อหิ – ข้าพเจ้า]/ อติธาโตสมิ”ติ – เป็นผู้กระหายเกินไปแล้ว ย่อมเป็น”ดังนี้/ [อปเทเสตวา – กล่าวอ้างแล้ว]/ กมม – ซึ่งการงาน/ น กโรติ; – ย่อมไม่กระทำ/

ตสฺส – ผู้นั้น/ [บุคฺคสฺส – เมื่อบุคคล]/ เอร – อย่างนี้/ กิจจาปเทสพหุสฺส – เป็นผู้หนาแน่นด้วยการอ้างเลศผัดเพี้ยนซึ่งการงาน/ วิหโร – พานักอยู่/ อนุปปนฺนา เจว – ที่ไม่เกิดขึ้นแล้ว ด้วยนั้นแล/ โภคา – ทรัพย์เป็นเครื่องใช้สอยทั้งหลาย/ นุปฺปชฺชนฺติ – ย่อมไม่เกิดขึ้น/ อุปฺปนฺนา จ – ที่เกิดขึ้นแล้วด้วย/ โภคา – ทรัพย์เป็นเครื่องใช้สอยทั้งหลาย/ ปริกฺขม – ซึ่งความสิ้นไปโดยรอบ/ คจฺจนฺติ. – ย่อมถึง/

อิม โข – เหล่านี้แล/ คหปติปุตฺต – ลูกก่อนบุตรชายของคฤหบดี/ ฉ – ๖ ประการ/ อาทินฺวา – โทษที่เป็นไปโดยยิ่งทั้งหลาย/ อาลสฺยานุโยเค”ติ. – ในเพราะการตามประกอบซึ่งความเป็นแห่งบุคคลผู้เกียจคร้าน”ดังนี้/

อิทมโวจ – ได้ตรัสแล้ว ซึ่งไวยากรณ์นี้/ ภควา. – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ อิห – นี้/ [เวยยากรณ์ – ซึ่งไวยากรณ์]/ วตฺวาน – ครั้นตรัสแล้ว/ สฺสฺสฺสฺส – พระสุคตเจ้า/ อถาปรี – ลำดับต่อมา อีก/ เอตทโวจ – ได้ตรัสแล้ว ซึ่งเนื้อความนั้น/ สตฺถา – พระศาสดา/

“โหติ – ย่อมมี/ ปานสขา นาม; – ชื่อว่าเพื่อนในโรงสุรา/

โหติ – ย่อมมี/ [สขา – ชื่อว่าเป็นเพื่อน]/ สมฺมียสมฺมีย. – ผู้ที่ควรกล่าวว่าเพื่อน/

โย จ – ผู้ใด ด้วย/ [บุคฺคโล – บุคคล]/ อตฺถสฺ – ครั้นเมื่อเรื่องทั้งหลาย/ ชาเตสฺ – เกิดแล้ว/ สหาโย – เป็นสหาย/ โหติ – ย่อมเป็น/ โส – ผู้นั้น/ [บุคฺคโล – บุคคล]/ สขา. – ชื่อว่าเป็นเพื่อน/

“[๑] อุตฺตฺรเสยฺยา; – การนอนในกาลที่มีดวงอาทิตย์ขึ้นไปแล้ว/

[๒] ปฺรทฺรเสวนา; – การคบหาซึ่งภรรยาของบุคคลอื่น/

[๓] เวรปฺปสฺสโวจ; – การผูกซึ่งเวร ด้วย/

[๔] อนตฺถตา จ; – ความเป็นแห่งบุคคลผู้กระทำซึ่งความฉิบหายที่มีใช้ประโยชน์ ด้วย/

[๕] ปาปา จ; – ผู้ชั่วช้า ด้วย/ มิตฺตา – มิตรทั้งหลาย/

[๖] สุกฺทริยตา จ; – ความเป็นแห่งบุคคลผู้มีความตระหนี่จัด ด้วย/

เอเต – เหล่านี้/ ฉ – ๖ ประการ/ ฐานา – เหตุทั้งหลาย/ ปุริสฺ – ซึ่งบุรุษ/ ธีสฺสนฺติ. – ย่อมทำลาย/

๓. การแปลโดยความ

โทษแห่งความเกียจคร้าน ๖ ประการ^๗

[๒๕๓] คหบดีบุตร การหมกมุ่นในความเกียจคร้านมีโทษ ๖ ประการนี้ คือ

๑. มักอ้างว่า ‘หนาวเกินไป’ แล้วไม่ทำงาน
๒. มักอ้างว่า ‘ร้อนเกินไป’ แล้วไม่ทำงาน
๓. มักอ้างว่า ‘เวลาเย็นเกินไป’ แล้วไม่ทำงาน
๔. มักอ้างว่า ‘เวลายังเช้าเกินไป’ แล้วไม่ทำงาน
๕. มักอ้างว่า ‘หิวเกินไป’ แล้วไม่ทำงาน
๖. มักอ้างว่า ‘กระหายเกินไป’ แล้วไม่ทำงาน

เมื่อเขามากไปด้วยการอ้างเลศ ผัดเพี้ยนการงานอยู่อย่างนี้ โภคะที่ยังไม่เกิดก็ไม่เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้วก็ถึงความเสื่อมสิ้นไป

คหบดีบุตร การหมกมุ่นในความเกียจคร้านมีโทษ ๖ ประการนี้แล”

๔. สรุป

ความเกียจคร้าน มักเกิดจากข้ออ้างมากมายหลายประการ สำหรับข้ออ้าง ๖ ประการนี้ จะทำให้สูญเสียเวลา สูญเสียโอกาสและตำแหน่งหน้าที่การงาน อันจะทำให้ภคทรัพย์ที่ยังไม่เกิด ก็ไม่เกิด ส่วนภคทรัพย์ที่มีอยู่แล้ว ก็ร่อยหลอหมดไปตามกาลเวลา ได้แก่ข้ออ้างดังต่อไปนี้ ๑. ‘หนาวนัก’ ๒. ‘ร้อนนัก’ ๓. ‘เวลาเย็นเกินไป’ ๔. ‘เวลายังเช้านัก’ ๕. ‘หิวนัก’ ๖. ‘กระหายนัก’ แล้วไม่ปฏิบัติหน้าที่ ไม่ลงมือทำงาน

๕. ข้อคิดตามหลักธรรม

โทษแห่งความเกียจคร้าน

- เสียเวลา : เวลาที่สูญเสียไปจากการไม่ทำงานหรือเลื่อนโปรเจกต์ทำให้ขาดโอกาสในการพัฒนาและเติบโตในชีวิตประจำวัน

- เสียโอกาส : การไม่ลงมือทำในช่วงเวลาที่เหมาะสมอาจทำให้พลาดโอกาสที่ดีในด้านการงาน การเรียน หรือการใช้ชีวิต

- เสียหน้าที่การงาน : ความเกียจคร้านอาจทำให้การทำงานเสร็จช้า ส่งผลต่อความน่าเชื่อถือและความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน

^๗ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๕๓/๒๐๕-๒๐๗.

บทที่ ๕

ทิศ ๖

บทนี้ กล่าวถึงทิศ ๖ บรรยายเหตุการณ์ครั้งที่สิ่งศาสนามาพบได้ประกอบพิธีไหว้ทิศทั้ง ๖ มีทิศตะวันออกเป็นต้น ตามคำสั่งเสียของผู้เป็นบิดา ต่อมา พระพุทธเจ้าได้ตรัสแสดงทิศ ๖ ที่สิ่งศาสนามากล่าวอ้างในความหมายใหม่ อันเป็นการเชื่อมสายใยของครอบครัวในระบบสังคมที่น่าอยู่อาศัย โดยต่างก็มีหน้าที่ต่อกัน พึงพึงอิงอาศัยกันอยู่ด้วยหลักการสงเคราะห์ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

ตัวอย่าง

๑. บาลี

๒๗๓. อิทมโวจ ภควา. อิทํ วตฺวาน สุคโต อถาปรี เอตทโวจ สตถา

“มาตาปิตา ทิสสา ปุพฺพา อจฺริยา ทกฺขิณา ทิสสา.

ปุตฺตทารา ทิสสา ปจฺฉา มิตฺตามจฺจา จ อุตฺตรานํ

“ทาสกมมกรา เภฏฐา อุทฺธํ สมณพราหมณา.

เอตา ทิสสา นมสฺเสยฺย อลฺมตฺโต กุเล คีหิฯ

“ปณฺธิโต สีสสมฺปนฺโน สณฺโห จ ปฏฺิฏานวา.

นิวาทวุตฺติ อตฺถทฺโร ตาทิสฺโส ลภเต ยสฺสฯ

“อุฏฺฐานโก อนลฺโส อาปทาสุ น เวธติ.

อจฺฉินฺนวุตฺติ เมธาวี ตาทิสฺโส ลภเต ยสฺสฯ

“สงฺคาหโก มิตฺตกโร วทญฺญู วิตมจฺจโร.

เนตา วิเนตา อนฺุเนตา ตาทิสฺโส ลภเต ยสฺสฯ

“ทานญจ เปยฺยวชฺชญจ อตฺถจฺริยา จ ยา อิธ.

สมานตฺตตา จ ฐมเมสุ ตตฺถ ตตฺถ ยถารหิ.

เอเต โข สงฺคหา โลเก รตฺสสาณิํว ยายโตฯ

“เอเต จ สงฺคหา นาสฺสุ น มาตา ปุตฺตการณา.

ลภเถ มานํ ปุชฺชํ วา ปิตา วา ปุตฺตการณานํ

“ยสฺมา จ สงฺคหา เอเต สมมเปกฺขนฺติ ปณฺธิตา.

ตสฺมา มหตฺตํ ปปฺโปนฺติ ปาสฺสสา จ ภวณฺติ เต”ติฯ

๒๗๔. เอวํ วุตเต สิงคาลโก คหปติปุตโต ภควนโต เอตทโวจ “อภิกกนฺตํ ภนฺเต! อภิกกนฺตํ ภนฺเต! เสยฺยถาปิ ภนฺเต นิกฺกขชิตํ วา อุกฺกขเซยฺย ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย มุฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺขะยฺย อนธกาเร วา เตนฺนปชฺโชตํ ธาเรยฺย ‘จกฺขมนฺโต รูปานิ ทกฺขณตี’ติ. เอวเมวํ ภควตา อนนฺกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต. เอสาหํ ภนฺเต ภควนโต สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมณฺจ ภิกฺขุสํมณฺจ. อุปาสกํ มํ ภควา ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณูปเต สรณํ คต”นติ.

สิงคาลสุตฺตํ นิฏฐิตํ อฏฺฐมํ.

๒. การแปลคำต่อคำ

๒๗๓. อิทมโวจ – ได้ตรัสแล้ว ซึ่งไวยากรณ์นี้/ ภควา. – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ อิหํ – นี้/ [เวยยากรณ์ – ซึ่งไวยากรณ์]/ วตฺวาน – ครั้นตรัสแล้ว/ สุกฺโต – พระสุคตเจ้า/ อถาปรี – ลำดับต่อมา อีกอีก/ เอตทโวจ – ได้ตรัสแล้ว ซึ่งเนื้อความนั้น/ สตถา – พระศาสดา/

“มาตาปิตา – มารดาและบิดาทั้งหลาย/ ทิสสา – เป็นทิส/ ปุพฺพหา – ที่เป็นเบื้องหน้า/ อาจริยา – อาจารย์ทั้งหลาย/ ทกฺขิณา – ที่มีทางด้านใต้/ ทิสสา. – เป็นทิส/ ปุตฺตทารา – บุตรและภรรยาทั้งหลาย/ ทิสสา – เป็นทิส/ ปจฺฉา – ที่เป็นเบื้องหลัง/ มิตฺตามจฺจา จ – มิตรและสหายทั้งหลาย ด้วย/ อุตฺตรา. – เป็นทิสเบื้องซ้าย/ “ทาสกมฺมกรา – ทาสและกรรมกรทั้งหลาย/ เหมฐา – เป็นทิสเบื้องล่าง/ อุทฺธํ – เป็นทิสเบื้องบน/ สมณพราหมณา. – สมณะและพราหมณ์ทั้งหลาย/ เอตา – เหล่านี้/ ทิสสา – ซึ่งทิสทั้งหลาย/ นมสฺเสยฺย – พึงนอบน้อม/ อลฺมตฺโต – เป็นผู้สมควร/ กุเล – ในตระกูล/ คิหิ. – คฤหัสถ์/ “ปณฺธิโต – ผู้เป็นบัณฑิต/ สิลสมฺปนฺโน – ผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยศีล/ สณฺโห จ – ผู้มีวาจาอ่อนหวาน ด้วย/ ปฏฺิภาณวา. – ผู้มีความแจ่มแจ้งเฉพาะ/ นิวาตวฺตติ – ผู้มีความประพุดติเจียมตน/ อตฺถทโร – ผู้ไม่แข่งกระด้าง/ ตาทิสโส – ผู้ที่พึงเห็นเสมอด้วยบุคคลผู้นั้น/ ลกฺเต – ย่อมได้/ ยสฺ. – ซึ่งยศ/ “[ปณฺธิโต – บัณฑิต]/ อฏฺฐานโก – ผู้ขยัน/ อนลโส – ผู้ไม่เกียจคร้าน/ อาปทาสฺ – ในเพราะความวิบัติเป็นเหตุถึงยิ่งทั้งหลาย/ น เวรติ. – ย่อมไม่หวั่นไหว/ อจฺฉินฺนวฺตติ – ผู้มีความประพุดติไม่ขาดตอน/ เมธาวิ – เป็นผู้ที่มีปัญญาเป็นเครื่องกำจัด/ ตาทิสโส – ผู้ที่พึงเห็นเสมอด้วยบุคคลผู้นั้น/ ลกฺเต – ย่อมได้/ ยสฺ. – ซึ่งยศ/ “สงฺคาทโก – เป็นผู้สงเคราะห์/ มิตฺตโก – เป็นผู้สร้างซึ่งไมตรี/ วทญฺญ – เป็นผู้รู้ซึ่งคำพูดที่ควรกล่าวโดยปกติ/ วิตมจฺจโร. – เป็นผู้มีความตระหนี่ไปปราศแล้ว/ เนตา – เป็นผู้นำไป/ วิเนตา – เป็นผู้นำไปโดยพิเศษ/ อนฺเนตา – เป็นผู้นำไปโดยลำดับ/ ตาทิสโส – ผู้ที่พึงเห็นเสมอด้วยบุคคลผู้นั้น/ ลกฺเต – ย่อมได้/ ยสฺ. – ซึ่งยศ/ “ทานญจ – การให้ ด้วย/ เปยฺยวชฺชญจ – การกล่าวซึ่งวาจาเป็นที่รัก ด้วย/ อตฺถจริยา จ – การประพุดติซึ่งประโยชน์ ด้วย/ ยา – ไต/ อิธ – นี้/ [โลเก – ในโลก]/ สมานตฺตตา จ – ความเป็นแห่งบุคคลผู้มีตนสม่าเสมอ ด้วย/ ธมฺเมสุ – ในธรรมทั้งหลาย/ ตตฺถ – เหล่านั้น/ ตตฺถ – เหล่านั้น/ ยถารหํ. – ตามสมควร/ เอเต โข – เหล่านี้แล/ สงฺคหา – สังคหธรรมทั้งหลาย/ โลเก – ในโลก/ รตฺสสาณิว – เพียงดั่งลิ้มสลัก แห่งรต/ ยายโต. – ที่เล่นไปอยู่/ “เอเต – เหล่านี้/ จ – ก็/ สงฺคหา – สังคหธรรมทั้งหลาย/ นาสสุ – ไม่พึงมี/ น – หามิได้/ มาตา – มารดาและบิดาทั้งหลาย/ ปุตฺตการณา. – เพราะเหตุแห่งบุตร/ ลกฺเต – พึงได้/ มานํ – ซึ่งการนับถือ/ ปุชฺช วา – ซึ่งการบูชา หรือ/ ปิตา วา – หรือว่า บิดา/ ปุตฺตการณา. – เพราะเหตุแห่งบุตร/ “ยสฺมา – ไต/ จ – เพราะว่า/ [การณา – เพราะเหตุ]/ สงฺคหา – ซึ่งสังคหธรรมทั้งหลาย/ เอเต –

เหล่านั้น/ สมมุเปกขณติ – ย่อมเพ่งดูอยู่โดยชอบ/ ปณฺทิตา. – บัณฑิตทั้งหลาย/ ตสฺมา – เพราะเหตุนั้น/
มหุตฺตํ – ซึ่งความเป็นใหญ่/ ปปฺโปนติ – ย่อมประสบ/ ปาสฺสา จ – เป็นผู้ที่ควรสรรเสริญ ด้วย/ ภาวนติ – ย่อม
เป็น/ [ปณฺทิตา. – บัณฑิตทั้งหลาย]/ เต”ติ. – เหล่านั้น”ดังนี้/

๓. การแปลโดยความ

ฉทิสปาฏิจฉาทนกัณท์^๘

ว่าด้วยการปิดป้องทิศ ๖

[๒๗๓] พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสเวยายกรณภาษิตนี้แล้วจึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

“มารดาบิดาเป็นทิศเบื้องหน้า

อาจารย์เป็นทิศเบื้องขวา

บุตรภรรยาเป็นทิศเบื้องหลัง

มิตรสหายเป็นทิศเบื้องซ้าย

ทาสกรรมกรเป็นทิศเบื้องล่าง

สมณพราหมณ์เป็นทิศเบื้องบน

คฤหัสถ์ในตระกูลผู้มีความสามารถ^๙ พึงไหว้ทิศเหล่านี้

บัณฑิตผู้สมบูรณ์ด้วยศีล

เป็นคนละเอียดและมีไหวพริบ^{๑๐}

มีความประพุดติเจียมตน

ไม่แข็งกระด้าง เช่นนั้น ย่อมได้ยศ

คนขยัน ไม่เกียจคร้าน

ย่อมไม่หวั่นไหวในอันตรายทั้งหลาย

คนมีความประพุดติไม่ขาดตอน^{๑๑}

^๘ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๓-๒๗๔/๒๑๖-๒๑๘.

^๙ ผู้มีความสามารถ ในที่นี้หมายถึงผู้มีความสามารถที่จะครองเรือน คือเลี้ยงดูบุตรและภรรยาให้เป็นสุขได้ @ (ที.ปา.อ. ๒๗๓/๑๕๐)

^{๑๐} มีไหวพริบ ในที่นี้หมายถึงมีความเฉลียวฉลาดในการไหว้ทิศ คือเข้าใจความหมายของการไหว้อย่างถูกต้อง @ (ที.ปา.อ. ๒๗๓/๑๕๐)

^{๑๑} ประพุดติไม่ขาดตอน ในที่นี้หมายถึงประพุดติต่อเนื่องกันไปไม่ขาดสาย (ที.ปา.อ. ๒๗๓/๑๕๐)

มีปัญญาเช่นนั้น ย่อมได้ยศ
คนชอบสงเคราะห์ชอบสร้างไมตรี รู้เรื่องที่เขาบอก^{๑๒}
ปราศจากความตระหนี่ เป็นผู้ชอบแนะนำ
ชี้แจงแสดงเหตุผล เช่นนั้น ย่อมได้ยศ
ทาน(การให้) เปยยวัชชะ(วาจาเป็นที่รัก)
อรรถจริยา(การประพฤติประโยชน์) ในโลกนี้
และสมานัตตตา(การวางตนสม่ำเสมอ)
ในธรรมนั้นๆ ตามสมควร
สังคหธรรมเหล่านี้แลช่วยอุ้มชูโลก
เหมือนลิ่มสลักเพลาคุรุณที่แล่นไปได้ฉะนั้น
ถ้าไม่มีสังคหธรรมเหล่านี้
มารดาหรือบิดาก็ไม่พึงได้การนับถือ
หรือการบูชาเพราะบุตรเป็นเหตุ
แต่เพราะบัณฑิตเล็งเห็นความสำคัญของสังคหธรรมเหล่านี้
ฉะนั้น บัณฑิตเหล่านี้จึงถึงความเป็นใหญ่และเป็นผู้ว่าसरस्ริณู”

๔. สรุป

ทิส ๖ ประการ เป็นแนวทางในการสร้างสัมพันธภาพที่ดีและเป็นมงคลในชีวิต ซึ่งประกอบไปด้วยมารดาบิดา เป็นทิสเบื้องต้น, อาจารย์เป็นทิสเบื้องขวา, บุตรภรรยาเป็นทิสเบื้องหลัง, มิตรสหายเป็นทิสเบื้องซ้าย, ทาสกรรมกร เป็นทิสเบื้องล่าง, สมณพราหมณ์เป็นทิสเบื้องบน ทุกทิสต่างก็ต้องมีสายใย สายสัมพันธ์ที่ต่อกันด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ได้แก่ การให้ การพูดคำเป็นปียวาจา การทำประโยชน์ต่อกัน ความเสมอต้นเสมอปลาย

^{๑๒} รู้เรื่องที่เขาบอก ในที่นี้หมายถึงรู้เรื่องที่บุพการีสั่งไว้ แล้วปฏิบัติตามนั้น (ที.ปา.อ. ๒๗๓/๑๕๐)

๕. ข้อคิดตามหลักธรรม

ประโยชน์ของทศ ๖ เกี่ยวกับหน้าที่และความรับผิดชอบในสังคม ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

- มารดาและบิดา มีหน้าที่ต่อบุตร : มารดาและบิดามีหน้าที่ในการเลี้ยงดูอบรมบุตรให้เติบโตอย่างมีคุณธรรม และจัดให้มีการศึกษาและการดูแลที่เหมาะสม เพื่อลูกจะได้เติบโตเป็นคนดีในสังคม
- อาจารย์ มีหน้าที่ต่อศิษย์ : ให้การสอนสั่ง ให้ความรู้และปัญญา ตลอดจนเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อให้ศิษย์สามารถเดินทางในเส้นทางที่ถูกต้องได้
- บุตรและภรรยา มีหน้าที่ต่อบิดาและสามี : บุตรและภรรยามีหน้าที่ในการเคารพและให้เกียรติบิดาและสามี รวมถึงการดูแลและสนับสนุนในการดำรงชีวิต
- มิตรสหาย มีหน้าที่ต่อสหาย : มิตรสหายมีหน้าที่ที่จะให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน และมีความจริงใจต่อกัน คอยปรึกษาหารือและช่วยเหลือในเวลาที่ยจำเป็น
- คนรับใช้ มีหน้าที่ต่อเจ้านาย : คนรับใช้มีหน้าที่ในการทำงานให้ดีและตั้งใจ ทำให้เจ้านายมีความพึงพอใจ และดูแลบ้านเรือนหรือกิจการที่ตนทำหน้าที่อยู่
- พระสงฆ์ มีหน้าที่ต่อฆราวาส : พระสงฆ์มีหน้าที่ในการสอนธรรม สรรเสริญความดี และช่วยให้ฆราวาสมีจิตใจที่สงบสุข รวมถึงการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม